

**Katılımcı Ekoturizm Planlamasında Yapısal Eşitlik Modellemesi ile
Paydaş Analizi: Batı Karadeniz Bölgesi Örneği****Stakeholder Analysis in Participatory Ecotourism Planning Using Structural
Equation Modeling: A Case Study of Western Black Sea Region****Pınar Gültekin¹, Yaşar Selman Gültekin¹, Osman Uzun¹, Hande Gök¹****Öz**

Çalışmada yaklaşık 500 km kıyı uzunluğuna sahip, doğal ve kültürel kaynaklar açısından oldukça zengin bir alan olan Batı Karadeniz Bölümünde katılımcı ekoturizm planlamasında paydaş analizi yapılması, paydaşların ekoturizm algılarının ve tutumlarının belirlenmesi ve mevcut sorunların yorumlanması ve çözümlemesinde yeni bir yaklaşım olarak yapısal eşitlik modellemesi kullanılması amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında Batı Karadeniz Bölümünün ekoturizm potansiyeline ilişkin bir değerlendirme yapmak amacı ile alanda bulunan önemli turizm alanları değerlendirilmiştir. Ardından İzmit, Bolu, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Karabük, Bartın, Sinop ve Kastamonu illerinde ekoturizm paydaşları olarak belirlenen; kamu kurumları, üniversitelerin ilgili bölüm personelleri, yerel yönetim ilgili birim personelleri, sivil toplum örgütleri, yerel halk temsilcileri ve özel sektör çalışanlarına ekoturizm algı ve tutumlarını ölçmek amacı ile toplamda 311 anket uygulanmıştır. Uygulanan anketlerin istatistiki değerlendirmeleri ve yorumlamaları, son yıllarda psikoloji, sosyoloji, eğitim, ekonomi ve pazarlama gibi birçok alanda kullanılmakta olan ve çok değişkenli istatistiksel yöntemlerin bileşiminden oluşan bir analiz yöntemi olan yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak "ekoturizmin etkileri", "ekoturizm kaynaklarının geliştirilmesi", "ekoturizm yönetim stratejileri" başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ayrıca Batı Karadeniz bölümünde ekoturizm uygulamaları konusunda planlılara ve uygulayıcılara öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batı Karadeniz, Ekoturizm, Paydaş Analizi, Peyzaj Planlama, Yapısal Eşitlik Modellemesi.

Abstract

The study area covers about 500 km from the coast with a length, natural and with a very rich area in terms of cultural resources, the Western Black Sea made stakeholder analysis, the participants ecotourism planning department, the determination of the stakeholders of ecotourism perceptions and attitudes, and interpretation of existing problems and analysis a new approach is intended to be used as structural equation modeling.

Purpose of making an assessment of the eco-tourism potential of the Western Black Sea Region has been assessed under the major tourist areas of work in the area with. Then İzmit, Bolu, Düzce, Sakarya, Zonguldak, Karabük, Bartın, designated as ecotourism stakeholders in Sinop and Kastamonu; public institutions, department staff regarding the university, local government related unit staff, non-governmental organizations, local community representatives and to measure ecotourism perceptions and attitudes of the private sector workers aim is the implementation of a total of 311 surveys with. Applied statistical evaluation of survey and interpretation of psychology in recent years, sociology, education, which is used in many fields such as economics and marketing, and multivariate structural equation effects of ecotourism using modeling is a method of analysis which consists of a combination of statistical methods", "The development of ecotourism resource", "Ecotourism management strategies" are evaluated under the headings. It is also produced suggestions that will guide the planners and practitioners on participatory ecotourism practices in the western Black Sea region.

Keywords: Western Black Sea, Ecotourism, Stakeholder Analysis, Landscape Planning, Structural Equation Modelin

Received:14.11.2018, Revised:21.12. 2018, Accepted:30.12.2018

Adress: ¹Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Konuralp Yerleşkesi, Düzce.

E-mail: pinargultekin@duzce.edu.tr

1. Giriş

Ekoturizm kavramı, yerele özgü özelliklerin korunması ve geliştirilmesi, yerel halkın kazanç sağlaması, doğaya hassasiyet gösterilmesi, doğal ve kültürel/geleneksel değerlerin gözetilmesini kapsamaktadır (Dorobantu ve Nistoreanu, 2012; Gültekin ve Şenik, 2018). Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES, 2006) Ekoturizmi “yerel halkın refahının sürekliliğini sağlama ve çevre koruma amacıyla doğal alanlara yapılan sorumlu bir seyahattir” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ekoturizm planlama çalışmalarında, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde, olabildiğince geniş tabanlı paydaş katılımının nasıl sağlanacağı ve sürdürülebilirlik kavramı ile nasıl bütünleştirileceğine dair eksiklikler bulunmaktadır. Günümüzde uluslararası birçok proje finansörü (Dünya Bankası, Avrupa Birliği vb.), katılımcı projelere ağırlık vermekte ve katılımcı bakış açısı hızla yayılmaya devam etmektedir (Chambers, 2002, Gültekin ve ark., 2016, Gültekin ve ark., 2017). Ekoturizm planlamasında başarı, çevresel farkındalığı yüksek paydaşların etkin katılımı ile sağlanabilecektir (Kiper ve ark., 2016). Ekoturizm planlama sürecinde yöre halkının ekoturizm faaliyetlerine daha da etkin olarak katılmasının sağlanması için fırsatlar yaratılmalı; halkın doğal ve kültürel kaynakları yönetmeleri, karar vermeleri teşvik edilmeli ve kendi hayatlarını etkileyen faaliyetleri kontrol etmeleri sağlanmalıdır (Yeni ve ark., 2007).

Ekoturizm planlama çalışmasına konu olan alan için; yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde paydaş analizi yapılmalı, sürdürülebilir ekoturizm stratejileri geliştirilirken paydaşların görüşleri tüm aşamalarda dikkate alınmalıdır.

Paydaş görüşlerinin değerlendirilmesinde farklı istatistiksel değerlendirme yöntemleri kullanılabilir. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda özellikle model analizleri için yapısal eşitlik modellemesi yönteminin kullanımına giderek artan bir talep olduğu görülmektedir. Yapısal eşitlik modellemesi (YEM-Structural Equation Modeling-SEM), psikoloji, sosyoloji, eğitim, ekonomi ve pazarlama gibi birçok alanda kullanılmakta olan ve çok değişkenli istatistiksel yöntemlerin bileşiminden oluşan bir analiz yöntemidir (Yılmaz ve Çelik, 2005; Yılmaz ve Çelik, 2009). Yapısal eşitlik modellemesi, istatistiksel modellerle ilgili karma hipotezlerdeki değişkenlerin neden-sonuç ilişkisini açıklayabilen ve teorik modellerin bir bütün halinde test edilmesine olanak sağlayan etkili bir model test etme ve geliştirme metodudur (Yılmaz ve Çelik, 2005; Hoyle, 2012, Gültekin, 2016).

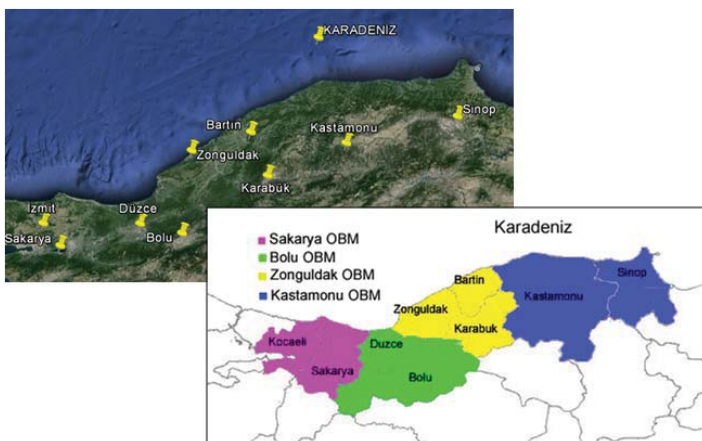
Bu çalışmanın amacı, doğal ve kültürel kaynaklar açısından oldukça zengin bir alan olan Batı Karadeniz Bölümünde katılımcı ekoturizm planlamasında paydaş analizi

yapılması, paydaşların ekoturizm algılarının ve tutumlarının belirlenmesi, mevcut sorunların çözümlenmesine yeni bir yaklaşım olarak yapısal eşitlik modellemesi uygulayarak katkı sağlamaktır. Bu çalışma ile ekoturizm faaliyetlerinde yer alacak tüm paydaşların görüşlerini açıklayan ilişkiler ortaya konularak ve Batı Karadeniz Bölgesi için öneriler getirilmektedir. Ülkemizde ekoturizm planlamasında paydaş görüşlerinin açıklanmasında henüz kullanılmamış bir yöntem olan “Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM)” katılımcı ekoturizm planlamasında uygulanarak, ekoturizm ve doğa koruma konularında geliştirilecek politikalara yön vermeye hizmet edecek olması literatürde bu konuda var olan boşluğu dolduracaktır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın ana materyalleri birincil ve ikincil verilerden oluşmaktadır. Birincil verileri, çalışma alanı içerisindeki paydaş grupları tarafından arazi çalışmalarında yüz yüze görüşmek tekniği ve internet aracılığı ile doldurulan anketlerden elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Anketler, daha önce yapılmış araştırmalarda kullanılan soru formlarının paydaş gruplarına ve daha önceden ekoturizm ve turizm konusunda yapılmış olan çalışmalarda tespit edilen sorunları yansıtacak şekilde oluşturulmuştur. İkincil verileri ise daha önce konu ile ilgili ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalardan elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Çalışma alanı Karadeniz Bölgesi'nin Batı Bölümü'dür. İzmit, Adapazarı, Bolu, Düzce, Bartın, Karabük, Kastamonu, Zonguldak ve Sinop illerinin bulunduğu ve 41.029 km²'lik yer kaplayan araştırma alanı sınırları Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1. Batı Karadeniz Bölümü (Çalışma alanı sınırları)

Bu çalışmada İzmit, Sakarya, Düzce, Bolu, Zonguldak, Bartın, Karabük, Kastamonu ve Sinop illerinde; kamu kurumları, üniversite ilgili bölüm personelleri, yerel yönetim ilgili

birim personelleri, sivil toplum örgütleri, yerel halk temsilcileri ve özel sektör paydaş grupları olarak belirlenmiştir.

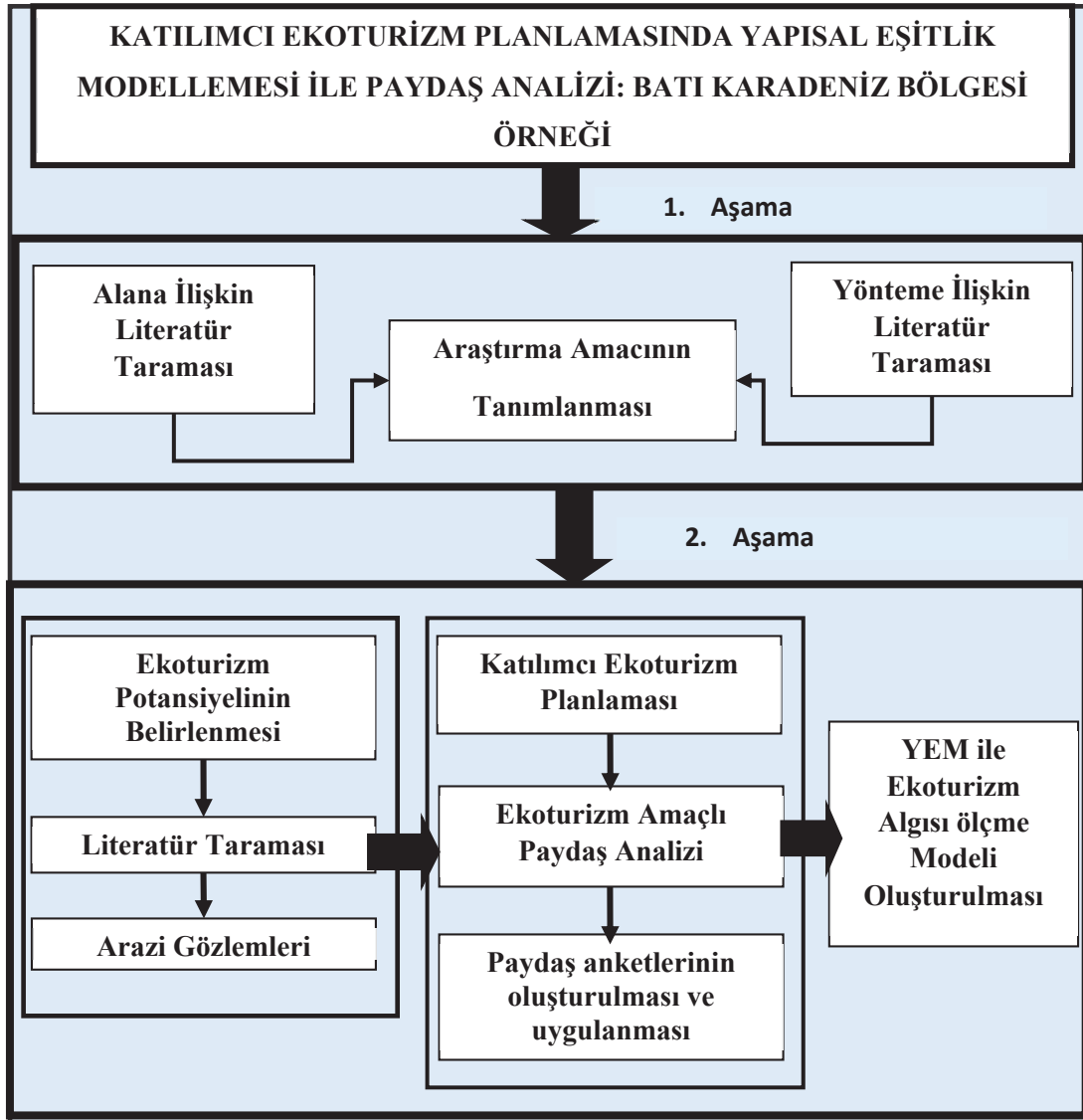
Çalışma alanı olarak Batı Karadeniz Bölümünün seçilme nedenleri ise;

- Ülkemizde kitle turizminin yoğun olarak yapıldığı Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesine alternatif olarak; özellikle yaz aylarında iklimsel konfora sahip olması, doğal ve kültürel özellikleri için turistler tarafından tercih edilen bir alan olması,
- Önceki çalışmalarda yüksek ekoturizm potansiyeline sahip olan bir alan olduğunun belirlenmiş olması,
- Araştırmacılara yakın bir alan olup ulaşım, zaman ve maliyet açısından makul düzeylerde tasarruf oluşturmaktadır (Türker ve Çetinkaya, 2009).

Çalışma alanı ekoturizm kaynaklarının belirlenmesi, ekoturizm faaliyetlerinde yer alabilecek paydaşların belirlenmesi ve paydaşların ekoturizm konusundaki algılarının değerlendirilmesi, bölgesel ekoturizm geliştirilmesi, örnek bir ekoturizm yönetim modelinin oluşturulması amaçları doğrultusunda hazırlanan çalışma, arazi ve büro çalışmaları olmak üzere iki evrede gerçekleştirilmiştir.

Büro çalışmaları, araştırma alanı ve yöntemi ile ilgili literatür taraması, Mülga Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Mülga Orman ve Su İşleri Bölge Müdürlükleri, Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri, Valilikler, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri, Üniversiteler, Kaymakamlıklar, Orman işletme Müdürlükleri, Belediyeler vb. kurumlardan ve web sitelerinden temin edilen bilgiler ve belgelerin yanı sıra, arazi çalışmaları sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve analizi evrelerinden oluşmaktadır.

Çalışmanın yöntemi 2 temel aşamadan oluşmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Çalışmanın yöntemi

Yöntemin ilk aşamasında araştırma amacına, yöntemine ve alana ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Ekoturizm, katılımcı planlama ve yöntemleri, paydaş analizi ve yapısal eşitlik modellemesi konularında yerli ve yabancı kaynaklar taranmıştır. Daha önce yapılan çalışmalar, literatür özetleri bölümünde, konu ile ilgili önemli kavramlar ve yaklaşımlar ise kuramsal temeller kısmında ayrıntıları ile verilmiştir. Alana ilişkin literatür taraması kısmında alanda daha önceden yapılan çalışmaların yanı sıra alanda bulunan kamu kurumları, özel sektör, yerel yönetimlere ait web sitelerinden alana ilişkin bilgiler elde edilmiştir.

Yöntemin ikinci aşaması kendi içerisinde 3 farklı yöntemin aşamaların sırasıyla uygulanması ile tamamlanmıştır. Öncelikle Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan tüm illerin ekoturizm potansiyeline ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma alanının doğal ve

kültürel peyzaj elemanlarına ilişkin bir envanter daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen verilere dayanarak ve arazi çalışmalarında yapılan gözlemler sonucu oluşturulmuştur.

Çalışma alanında bulunan ekoturizm paydaşlarının belirlenmesi amacı ile öncelikle çalışma alanındaki tüm paydaşlar analiz edilmiştir. Ekoturizm planlaması sürecine katılabilecek paydaşlar tanımlanmış, her paydaşın çıkarları, öncelikleri, davranışları ve değerleri belirlenmiş, ortak hedefler ve amaçlar ortaya konulmuştur. Paydaşların ekoturizm konusundaki algılarını ölçmek amacıyla Gültekin ve ark. (2013) tarafından geliştirilen ölçeğin anket formu yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak ve internet üzerinden katılımcıların mail adreslerine gönderilerek paydaşlara uygulanmıştır.

Yöntemin ikinci aşamasının son adımında ekoturizm planlamasında ekoturizmin etkileri, ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasının önündeki engeller (EFUE), ekoturizm kaynakların çekicilik derecesi (EKCD) ve kaynak geliştirilmesi (KG) ve yönetim stratejileri (YS) boyutlarına ilişkin özellikler, paydaşların Batı Karadeniz bölgesindeki ekoturizm faaliyetlerine ilişkin algı ve tutumları yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ile ortaya konulmuştur.

Çalışma kapsamında paydaşların katılımı için Kamu kurumları, belediyeler, STK'lar, ilgili özel sektör, üniversiteler ile yüz yüze görüşme tekniği ve internet üzerinden mail adreslerine anketlerin postalanması yolları ile ekoturizm algılarını ölçmeye yönelik anketler uygulanmıştır. Gültekin ve ark. (2013) tarafından geliştirilen çalışmada uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmasına karar verilmesinin ardından paydaşlardan Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki ekoturizm faaliyetleri ile ilgili oluşturulan kapalı uçlu (yapılandırılmış) ve açık uçlu (yapılandırılmamış) hazırlanan sorulardan oluşan anket formunu cevaplamaları istenmiştir. Çalışma kapsamında anket verilerine dayalı YEM kullanıldığı için paydaşlardan elde edilmesi gereken örneklem büyüklüğü büyük önem arz etmektedir. YEM'de ve çok değişkenli istatistiksel analizlerde model uygunluğu değerlerinin elde edilmesi açısından 200 ve daha üstü bir örneklem büyüklüğü yeterli kabul edilmektedir (Bollen, 1989; Hu ve Bentler, 1998; 1999; Bentler, 2006; Byrne, 2010; Kline, 2011; Wolf ve ark., 2013). Muthén ve Muthén (2002) tarafından örneklem büyüklüğünün 300 veya daha fazla olması gerektiği önerilmektedir. Çok fazla basık dağılıma sahip veri için ise en küçük örneklem büyüklüğü parametrelerin sayısının 5 ya da 10 katı kadar olması gerektiği ifade edilmektedir (Altunışık ve ark., 2017; Baş, 2010; Çelik ve Yılmaz, 2013).

Çalışmanın güvenilirliğini artırmak ve eksik ya da cevaplanmamış anketlerin olması durumuna karşı önlem alabilmek amacıyla paydaşlardan en az 300 adet anket formu elde

edilmesi planlanmıştır. Tespit edilen örneklem büyüklüklerinin Sekaran (2006), Özdamar (2004) ve Baş (2010) tarafından bildirilen örneklem büyüklüğü hesaplamalarına da uygun olduğu görülmektedir. Bu sayede daha sağlıklı istatistiki sonuçlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Araştırma, Batı Karadeniz bölgesi içerisinde yer alan tüm paydaşlara anketi uygulamak suretiyle 01.04.2015-16.11.2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tüm paydaşların yerlerinde ziyaret edilerek ve yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak anketler doldurulmaya çalışılmıştır. Anketlerin uygulanmasında araştırma ekibinden Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı öğrencisi ve 2 anketör görevlendirilmiştir. Kamu, yerel yönetim, üniversiteler ve özel sektörde çalışan personelin iş yoğunluklarının fazla olması, arazi çalışmaları olduğu için bürolarında bulunamamaları, yaz aylarında ilgili personelin izinde olmaları vb. nedenlerle ziyaret edilen kurumlarda anket çalışması hakkında bilgilendirme yapılarak ilgili personelin doldurmaları için anketler bırakılmış, akabinde posta ya da e-posta yoluyla geri dönüş yapmaları talep edilmiştir. Ayrıca, 1 Nisan 2015 tarihinden itibaren başlanarak e-posta yoluyla da anket formu ayda bir tekrarlanarak toplamda 3 defa olmak üzere gönderilmiş, internet ortamında doldurulabilmesi için de hazırlanan online anket formuna ilişkin web sayfası hazırlanarak web adresi gönderilmiş ve bu sayede yeterli örneklem büyüklüğüne (520 katılımcı) ulaşılabilmektedir. Elde edilen 520 anket formundan 311 adedi geçerli kabul edilmiştir.

Tüm paydaşlara uygulanabilecek ortak bir anket geliştirmek, paydaşların ekoturizme yönelik algı ve tutumlarını ölçebilmek amacı ile çalışma alanı ekoturizm potansiyeline ilişkin değerlendirmeler, konuya ilişkin daha önceden yapılan çalışmalar paydaşların beklentileri, çıkarları ve yetkileri dikkate alınarak anket soruları oluşturulmuştur. Yapılan çalışmada hazırlanan ölçeğin geçerliliğini ve güvenilirliğini analiz etmek ve olması muhtemel hatalardan kaçınmak için öncelikle bir ön test yapılmıştır. Ön test 2012 yılı Kasım-Aralık ayları arasında Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi öğretim elemanlarına uygulanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda ölçeğin güvenilirliği test edilmiş, yüksek güvenilirlik düzeyi sağlandıktan sonra anketlerin uygulanmasına başlanmıştır.

3. Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen veriler ve oluşturulan modeller 311 ekoturizm paydaşı üzerinden değerlendirilmiştir. Bu nedenle bulgular, katılımcı sayısının azlığı nedeni ile sınırlıdır. Ayrıca anketi yanıtlayanlar başta muhtarlar olmak üzere diğer paydaşların isteksiz tutumları, verilen cevapların nitelik ve niceliği ile sınırlanmaktadır. Bu bölümünde

ankete katılan yerel paydaşların sosyo-demografik özelliklerine yer verilmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Ankete katılanların sosyo-demografik özellikleri

Demografik Özellikler		Sıklık	Oran (%)
Cinsiyet	Bay	235	66,9
	Bayan	76	23,4
Yaş	20-30	27	18,6
	30-40	158	40,0
	40-50	27	18,6
	50 ve üzeri	19	13,1
Temsil ettiği grup	Kamu	145	31,0
	Muhtarlık	24	16,6
	Yerel Yönetim	18	12,4
	Özel İşletme	2	1,4
	STK	4	2,8
	Orman İşletme	6	4,1
Bağlı olduğu kurum	Üniversite	32	22,1
	Orman İşletmesi	65	3,4
	Orman ve Su İşleri Müdürlüğü	27	4,8
	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	34	9,7
	Üniversiteler	52	22,1
	Belediyeler	56	11,0
	Gıda Tarım ve Hayvancılık il müd.	21	8,3
	Belediye	25	1,4
	Kaymakamlık	16	0,7
	Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü	14	0,7
	Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	48	5,5
	Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü	12	1,4
	Muhtarlık	24	16,6
	Ziraat odası	11	0,7
	Tema	1	0,7
	Dernek	1	0,7
	Özel İşletme	23	1,4
İkamet ettiği yer	İl Merkezi	189	65,2
	İlçe Merkezi	117	41,7
	Diğer	5	2,8

Ankete katılanların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak cinsiyeti, yaşı, çalıştığı kurum, ikamet ettiği yere ilişkin sorular yöneltilmiştir. Çizelge 1'e göre; ankete katılanların cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında, katılımcıların %66,9'unu (235 kişi) erkekler, %23,4'ünü (76 kişi) kadınların oluşturduğu görülmektedir.

Yaş gruplarına göre dağılımlara bakıldığında katılımcıların %18,6 'sının 20-30 yaş (27 kişi) aralığında olduğu, %40'ı 30-40 yaş aralığında (58 kişi) olduğu , % 18,6'sının 40-50 yaş aralığında (27 kişi) olduğu, %13,1'i 50 yaş üzeri (19 kişi) olduğu görülmektedir. Temsil ettikleri gruplara göre dağılımlara bakıldığında katılımcıların % 31 'inin kamu (45 kişi), %16,6'sının muhtarlar (24 kişi) olduğu , %12,4'ünün yerel yönetim (18 kişi) olduğu , %1,4'ü özel işletme (2 kişi) olduğu, %2,8'i STK (4 kişi) olduğu, %4,1'i orman işletmesi (6

kişi),%22,1'i üniversite (32 kişi) olduğu görülmektedir. Ekoturizm etkilerinin değerlendirilmesine ilişkin sonuçlar Çizelge 2'de belirtilmektedir.

Çizelge 2. Ekoturizmin etkileri alt ölçeği betimleyici analizi

No	Ekoturizmin Etkileri	Ortalama±Standart Sapma
1	Ekoturizm yöre halkı için iş imkânları sağlar.	3,90±1,36
2	Ekoturizm yöreye yapılan yatırımları olumlu etkiler.	3,71±1,31
3	Ekoturizm yöre halkının yaşam koşullarını iyileştirir.	3,53±1,36
4	Ekoturizm yöredeki işletmelere ekonomik kazanç sağlar.	3,67±1,41
5	Turistler yöre halkının yaşam biçimini olumsuz etkiler.	2,22±1,16
6	Ekoturizm yörede hayat pahalılığına yol açar.	2,53±1,42
7	Ekoturizm yöreye göçü artırır.	2,90±1,36
8	Ekoturizm yöre halkının kılık-kıyafet alışkanlıklarında olumsuz değişiklikler yaratmaktadır	2,16±1,16
9	Ekoturizm yöre halkının yeme-içme alışkanlıklarında olumsuz değişikliğe neden olmaktadır.	2,15±1,23
10	Ekoturizm yöre halkı için çeşitli kültürel etkinlikleri (festivaller, şenlikler, vb.) özendirir.	3,62±1,34
11	Ekoturizm, turistler ve yöre insanı arasında dostluklar gelişmesini sağlar.	3,61±1,32
12	Ekoturizm yöre halkının yaşam biçimini olumlu etkiler.	3,45±1,37
13	Ekoturizm yöre halkı ve turistler arasında dostlukların gelişmesini sağlar.	3,58±1,36
14	Ekoturizm çevre kirliliğine yol açmaktadır.	2,40±1,42
15	Ekoturizm yöre insanı için rekreasyon alanlarının arttırılmasını sağlar.	3,41±1,39
16	Ekoturizm yapılan alanda altyapı ve üst yapı gelişir.	3,43±1,43
17	Ekoturizm doğal ve kültürel kaynakların korunmasına herhangi bir katkı sağlamaz.	1,99±1,10

Not: Ölçekte 1=kesinlikle katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum

Ekoturizmin alt ölçeği paydaşlar tarafından algılanan etkileri yansıtan 17 önermeden oluşmaktadır. Çizelge 2'de görüldüğü üzere örneklem dahilindeki ekoturizm paydaşları, her önermenin ortalaması temel alındığında “ ekoturizm yöre halkı için iş imkanları sağlar”, “Ekoturizm yöreye yapılan yatırımları olumlu etkiler”, “Ekoturizm yöredeki işletmelere ekonomik kazanç sağlar”, ”Ekoturizm yöre halkı için çeşitli kültürel etkinlikleri (festivaller, şenlikler, vb.) özendirilir”, “Ekoturizm, turistler ve yöre insanı arasında dostluklar gelişmesini sağlar” önermelerine katıldıkları, “Ekoturizm doğal ve kültürel kaynakların korunmasına herhangi bir katkı sağlamaz” önermesi ise paydaşların katılmadığı olumsuz önermedir. Paydaşların ekoturizmin olası etkileri konusundaki düşünceleri ekoturizmin ekonomik ve kültürel anlamda yöre halkı için olumlu katkıları olacağı yönündedir. Ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasının önündeki engellerin değerlendirilmesine ilişkin sonuçlar Çizelge 3'te belirtilmektedir.

Çizelge 3. Ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasının önündeki engeller alt ölçeği betimleyici analizi

No	Ekoturizm Faaliyetlerinin Uygulanmasının Önündeki Engeller	Ortalama±Standart Sapma
1	Yöredeki köylerde ekoturizm faaliyetlerini destekleyecek yeterli alt yapı yoktur.	3,45±1,36
2	Yöredeki turizm kaynakları oldukça bakımsız durumdadır.	3,21±1,39
3	HES yapımı, fındıklıklar, heyelan riski olan alanlar bölgenin ekoturizm potansiyelini azaltmaktadır.	3,34±1,41
4	Yörede, yakın çevresi ile rekabet edebilecek doğal güzellikler yoktur.	2,09±1,30
5	Batı Karadeniz'deki arazi kullanım politikaları ekoturizmi olumsuz etkilemektedir.	3,44±3,76
6	Ekoturizmin sağlayacağı gelir kaynakları konusunda yerel halkın bilgisi yoktur.	3,58±1,28
7	Yörenin ekoturizm kaynakları hakkında gerekli tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmamaktadır.	3,53±1,33
8	Ekoturizm planlama çalışmalarında yeterli devlet teşviki yoktur.	3,35±1,27
9	Yörede ekoturizm ve turizm konularında liderlik edebilecek kişiler bulunmamaktadır.	3,24±1,38
10	Yöredeki arazi sahipleri ekoturizm yatırımcıları ile sorun yaşamaktadır.	2,74±1,32
11	Yerel halkın ekoturizm ile ilgili talepleri yöneticiler tarafından dikkate alınmamaktadır.	2,84±1,23
12	Yerel halk turistlerin doğal çevreye zarar vereceğini düşünmektedir.	2,66±1,37
13	Yerel halk turistlerin kültürel yapıya, geleneklerine zarar vereceğini düşünmektedir.	2,74±1,35
14	Yerel halk turizmin dini inançlarına ters olduğunu düşünmektedir.	2,47±1,35
15	Yerel halk yöresel ürün satışı, taşımacılık, pansiyonculuk, hediyelik eşya satışı gibi faaliyetlerde bulunmak istememektedir.	2,10±1,25
16	Bölgeye gelen turistler sadece yaz aylarını tercih etmektedirler.	3,09±1,38
17	Turistler bölgede çok kısa süre kalmaktadırlar (Günübirlik ve hafta sonu).	3,47±1,36
18	Turistler yöredeki kültürel etkinlikler hakkında yeterince bilgi sahibi değildir.	3,45±1,40
19	Turistler yöredeki doğal güzellikler hakkında yeterince bilgi sahibi değildir.	3,45±1,45
20	Turistler yöredeki turizm etkinlik çeşitlerini yetersiz bulmaktadırlar.	3,17±1,40
21	Turistler yöredeki işletmelerin fiyatlarından memnun değildir.	2,83±1,37

Not: Ölçekte 1=kesinlikle katılmıyorum, 5=kesinlikle katılıyorum

Ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasının önündeki engeller alt ölçeği paydaşlar tarafından algılanan etkileri yansıtan 21 önermeden oluşmaktadır. Çizelge 3'te görüldüğü üzere örneklem dahilindeki ekoturizm paydaşları, her önermenin ortalaması temel alındığında "Ekoturizmin sağlayacağı gelir kaynakları konusunda yerel halkın bilgisi yoktur.", "Yörenin ekoturizm kaynakları hakkında gerekli tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmamaktadır", "Yörenin ekoturizm kaynakları hakkında gerekli tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmamaktadır." önermelerine en yüksek düzeyde katıldıkları görülmektedir. Paydaşların ekoturizmin önündeki engeller hakkındaki düşünceleri genel olarak tanıtım ve pazarlama eksikliği ve yöre halkının gelir getirici hizmetler hakkındaki bilgi eksikliği

görüşüne dayanmaktadır. Ekoturizm kaynaklarının çekicilik derecesi ve kaynak geliştirilmesine ilişkin sonuçlar Çizelge 4’te belirtilmektedir.

Çizelge 4. Ekoturizm kaynakların çekicilik derecesi ve kaynak geliştirilmesi alt ölçeği betimleyici analizi

No	Ekoturizm kaynakların çekicilik derecesi ve kaynak geliştirilmesi	Ortalama±Standart Sapma
1	Yörede yer alan ekoturizm kaynaklarının iyi bir algısı vardır.	2,80±1,27
2	Ekoturizm kaynakları çevresinde turistler için yeterli güvenlik önlemleri vardır.	2,51±1,24
3	Ekoturizm kaynaklarına bakım çalışmaları yapılırsa, gelen turistlerin bölgede de kalma süreleri uzar.	3,54±1,39
4	Ekoturizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi (Kayak, binicilik, kuş gözlemi, bitki gözlemi vb.) turistlerin yöreye talebini arttırır.	3,87±1,36
5	Ekoturizm sektöründe çalışan personelin bilinçlendirilmesi turistlerin bölgeye talebini arttırır.	3,68±1,45
6	Ekoturizm envanteri oluşturulması, turizm kaynaklarının korunmasını kolaylaştırır.	3,71±1,39
7	Doğa ile uyumlu turistik tesislerin yapılması ekoturizmi geliştirir.	3,83±1,44
8	Yöreye özgü el sanatlarına yönelik ürünlerin kaliteli üretilmesi ekoturizmi geliştirir.	3,65±1,47
9	Doğayı koruma konusunda gelen ekoturistlerin bilinçlendirilmesi yörede ekoturizmi geliştirir	3,54±1,43
10	Çevre kalitesi ve koruma konularında eko turistler için eğitsel fırsatların yaratılması yöreye talebi arttırır.	3,42±1,34
11	Pazarlama ve tanıtım çalışmaları yapması yörede ekoturizmi geliştirir.	3,80±1,47
12	Ekoturizm etkinliklerinde ürün-hizmet çeşitliliği bölgede ekoturizmi geliştirir.	3,65±1,36
13	Önceden düzenlenmiş, çekici tur paketlerinin oluşturulması ekoturistlerin talebini arttırır.	3,72±1,45
14	Konser, festival vb. toplumsal olayların çeşitlendirilmesi ve arttırılması ekoturistlerin talebini arttırır.	3,70±1,37

Ekoturizm kaynakların çekicilik derecesi ve kaynak geliştirilmesi alt ölçeği paydaşlar tarafından algılanan etkileri yansıtan 14 önermeden oluşmaktadır. Çizelge 4’te görüldüğü üzere örneklem dahilindeki ekoturizm paydaşları, her önermenin ortalaması temel alındığında” Pazarlama ve tanıtım çalışmaları yapması yörede ekoturizmi geliştirir”, “Ekoturizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi (Kayak, binicilik, kuş gözlemi, bitki gözlemi vb.) turistlerin yöreye talebini arttırır”, “Doğa ile uyumlu turistik tesislerin yapılması ekoturizmi geliştirir”, “Pazarlama ve tanıtım çalışmaları yapması yörede ekoturizmi geliştirir.”, “Önceden düzenlenmiş, çekici tur paketlerinin oluşturulması” ekoturistlerin talebini arttırır” önermelerine katıldıkları görülmektedir.

Paydaşların ekoturizm kaynaklarının çekicilik derecesi ve geliştirilmesi konusundaki düşünceleri genel olarak ekoturizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi, tanıtım ve pazarlamanın arttırılması, turların düzenlenmesi yönündedir. Yönetim stratejilerine ilişkin sonuçlar Çizelge 5’te belirtilmektedir.

Çizelge 5. Yönetim stratejileri alt ölçeği betimleyici analizi

No	Yönetim Stratejisi	Ortalama ± Standart Sapma
1	Bölgede ekoturizm faaliyetlerinin kontrollü bir şekilde yapılması gerekmektedir.	3,7 ± 1,4
2	Ekoturizm planlaması sürecinde, yerel halk, devlet, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör birlikte karar almalıdır.	3,86±1,39
3	Yerel halkın ekoturizm faaliyetlerine olumlu bakması sağlanmalıdır.	3,78±1,37
4	Yapılacak bir ekoturizm uygulaması yöremize faydalı olacaktır.	3,77±1,49
5	Yapılacak ekoturizm tesisleri için Bölgeye özgü standartlar geliştirmek gerekmektedir.	3,70±1,40
6	Ekoturizmin gelişmesini destekleyici maddi kaynakların yaratılması gerekmektedir.	3,82±1,42
7	Ekoturizmin planlı bir şekilde yapılmasıyla ekonomik kazancı arttırır.	3,77±1,36
8	Yerel halkın refahının artırılması ekoturizm faaliyetlerine bağlıdır.	3,11±1,32
9	Yörede yaşayan halkın geleneklerini devam ettirmelerini sağlamak için önlemler alınmalıdır.	3,46±1,48
10	Ekoturizm faaliyetleri içerisinde yer alacak tüm birimler arasında eşgüdüm sağlanmalıdır.	3,78±1,44
11	Ekoturizm planlama çalışmalarında yerel halkın sorunları belirlenmelidir.	3,69±1,45
12	Bölge Ekoturizm Potansiyeli Tespit Komisyonunun kurulması gerekmektedir.	3,59±1,42
13	Yöreye gelen turistlerin görüşleri alınarak yörenin eksikleri değerlendirilmelidir.	3,75±1,52
14	Turizm acentalarının faaliyetlerini arttırmaları özendirilmelidir.	3,75±1,39
15	Bölgeye ekoturizm planlamasına gerek yoktur.	1,62±1,10
16	Batı Karadeniz’de yerel halkın, yerel yöneticilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün yer aldığı bir yönetim birimi oluşturulmalıdır.	3,61±1,36
17	Yerel halk yöresel yemek, el sanatları ürünleri satışı, pansiyonculuk, rehberlik vb. hizmetlerde bulunmaya istekli olmalıdır.	3,67±1,26
18	Katılımcı ekoturizm planlaması ile yerel halk-yerel yönetim-merkezi yönetim-özel sektör-sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkileri güçlendirilmelidir.	3,75±1,34
19	Ekoturizm planlamasına katkı sağlamak amacıyla konferans, bilgilendirme toplantıları ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır.	3,74±1,42
20	Ekoturizm faaliyetlerinde yer alan küçük işletmelere gelişim sürecinde uygun finans ve pazarlama desteği merkezi ve yerel yönetimlerce sağlanmalıdır.	3,64±1,34
21	Sivil toplum kuruluşları teknik, finansal eğitsel konularda destek sağlayarak ekoturizmi geliştirmede pratik çözümler üretmelidir.	3,69±1,31
22	Yerel rehberlerin eğitilmesi, yemek hizmetleri konusunda gerekli kontroller ve hijyen koşullarının sağlanması konularında yerel yönetimler aktif rol almalıdırlar.	3,73±1,42
23	Üniversite yerel halkın ekoturizm konusunda bilinçlendirilmesine katkı sağlamalıdır.	3,75±1,40
24	Ekoturizm faaliyetlerinin yapılacağı köyler, üniversite ve yerel yönetim birimlerinin öncülüğünde belirlenmelidir.	3,74±1,36
25	Ekoturizm işletmelerinin standartları, eleman ve malzeme yeterlilikleri ilgili kurumlar ve federasyonlarca düzenli olarak denetlenmelidir	3,74±1,45

Yönetim stratejileri alt ölçeği paydaşlar tarafından algılanan etkileri yansıtan 25 önermeden oluşmaktadır. Çizelge 5’te görüldüğü üzere örneklem dahilindeki ekoturizm

paydaşları, her önermenin ortalaması temel alındığında “Ekoturizm planlaması sürecinde, yerel halk, devlet, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör birlikte karar almalıdır”, “Yerel halkın ekoturizm faaliyetlerine olumlu bakması sağlanmalıdır”, “Ekoturizmin planlı bir şekilde yapılmasıyla ekonomik kazancı artırır”, “Ekoturizmin gelişmesini destekleyici maddi kaynakların yaratılması gerekmektedir”, “Ekoturizm faaliyetleri içerisinde yer alacak tüm birimler arasında eşgüdüm sağlanmalıdır” önermelerine katıldıkları görülmektedir. “Batı Karadeniz’de ekoturizm planlamasına gerek yoktur” önermesine ise paydaşların katılmadığı görülmektedir.

Paydaşların yönetim stratejileri konusundaki düşünceleri genel olarak ekoturizm planlaması sürecinde tüm paydaşların birlikte hareket etmeleri yöre halkının bilgilendirilmesine yönelik çalışmaların artırılması şeklindedir.

Paydaşlara uygulanan anketlerde elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile açıklanabilmektedir. Analiz sonucunda, Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Büyüklüğü'nün 0,919 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Bartlett Küresellik Testi'ne göre ki-kare değeri 7417,035, serbestlik derecesi (SD) 561, anlamlılık düzeyi 0,000 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, anket verilerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Faktör analizi sonucunda Çizelge 6' da verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Çizelge 6. Toplam Açıklanan Varyansa İlişkin Bulgular

Faktör	İlk Özdeğerleri			Faktör Yüklerinin Karesinin Toplamı			Döndürülmüş Faktör Yüklerinin Karesinin Toplamı
	Toplam	Varyansın Oranı (%'si)	Toplam Oran (%)	Toplam	Varyansın Oranı (%'si)	Toplam Oran (%)	Genel Toplam
1	10,812	31,800	31,800	10,393	30,567	30,567	10,005
2	5,640	16,589	48,389	5,222	15,360	45,927	5,560
3	2,836	8,341	56,730	2,465	7,249	53,175	5,295
4	1,809	5,320	62,050	1,527	4,492	57,668	3,156
5	1,337	3,931	65,982	0,921	2,709	60,377	3,699
6	1,180	3,471	69,453	0,954	2,806	63,183	2,538
7	0,831	2,443	71,896				
8	0,755	2,222	74,118				
9	0,647	1,902	76,020				
10	0,626	1,842	77,862				
11	0,569	1,672	79,534				
12	0,530	1,560	81,094				
13	0,500	1,471	82,565				
14	0,480	1,413	83,978				
15	0,428	1,259	85,238				
16	0,403	1,186	86,423				
17	0,388	1,140	87,564				
18	0,366	1,075	88,639				

19	0,359	1,055	89,694				
20	0,327	0,961	90,655				
21	0,321	0,945	91,600				
22	0,309	0,910	92,510				
23	,293	,863	93,373				
24	,276	,813	94,185				
25	,259	,760	94,946				
26	,246	,724	95,670				
27	,237	,697	96,367				
28	,217	,637	97,004				
29	,200	,589	97,593				
30	,195	,573	98,166				
31	,178	,524	98,690				
32	,163	,481	99,171				
33	,157	,461	99,632				
34	,125	,368	100,000				
Uygulanan Metod: Maximum Likelihood.							
a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.							

Çalışma kapsamında toplanan verilerin uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde, Ki-kare değerinin 727,057, serbestlik derecesinin (SD) 372, anlamlılık düzeyinin 0,000 olduğu görülmüştür. Faktör analizi ile oluşturulan model matrisi bulguları Çizelge 7’de görülmektedir.

Çizelge 7. Faktör analizi ile oluşturulan model matrisi bulguları

Değişkenler	Faktörler					
	1	2	3	4	5	6
STRATEJI5	,914					
STRATEJI4	,888					
STRATEJI3	,821					
STRATEJI1	,808					
STRATEJI8	,804					
STRATEJI9	,802					
STRATEJI2	,798					
STRATEJI10	,794					
STRATEJI7	,745					
STRATEJI19	,733					
STRATEJI6	,730					
STRATEJI15	,726					
STRATEJI18	,692					
STRATEJI17	,616					
ETK1		,847				
ETK2		,842				
OLMSZ2		,789				
OLMSZ4		,729				
ETK3		,718				
OLMSZ3		,716				
ETK4		,713				
OLMSZ1		,658				
KAT2			,893			
KAT5			,853			
KAT4			,814			
KAT1			,782			
KAT3			,504			

ENGEL3				,738		
ENGEL2				,707		
ENGEL1				,605		
ENGEL5					,859	
ENGEL4					,852	
ENGEL9						,842
ENGEL10						,632
Uygulanan Metod: Maximum Likelihood.						
Döndürme Metodu: Promax with Kaiser Normalization.a						

Faktör analizi bir konuda deneklerin verdiği yanıtlara göre değişkenler arasındaki korelasyonun hesaplanarak, birbiri ile ilişkili olan ve aynı boyutu ölçen değişkenlerin gruplandırılması sonucu faktör elde etme işlemidir (Altunışık ve ark., 2017).

Öncelikle verilerin faktör analizine uygun olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Bu konuda KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi (örneklem uygunluk ölçüsü) ve Barlett'in küresellik testi faktör analizinin uygunluğunu gösteren bir indistir.

KMO değeri olarak 0,5-1,0 arası değerler kabul edilebilir değerlendirilirken, 0,5'in altındaki değerler faktör analizinin söz konusu veri seti için uygun olmadığını göstergesidir. Ancak genel olarak araştırmacılar tarafından tatminkâr olarak düşünülen asgari KMO değeri 0,7'dir (Altunışık ve ark., 2017; Kalaycı, 2009).

Ölçeğin faktör analizine uygunluğunun test edilmesinin ardından ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. Verilere uygulanan temel bileşenler (principal component) analizinde varimax döndürme yöntemi (dikey döndürme yöntemi) kullanılmış ve elde edilen serpilme diyagramı dağılımına göre özdeğerleri 1'in üzerinde olan veriler değerlendirmeye alınmıştır. Sonuç olarak özdeğerleri 1'den büyük 6 faktör ve bu faktörlerin altında 52 değişken belirlenmiştir.

Çizelge 7'de faktör analizi sonucunda elde edilen 6 faktör ve bunlara ilişkin özdeğer ve varyansı açıklama oranları ile birlikte ölçekte yer alan her bir maddenin hangi faktörle ilişkili olduğunu ifade eden faktör yük değerleri gösterilmiştir. Araştırma verilerine göre faktör analizi uygulayabilme koşulunu gösteren KMO (Kaise-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy) değeri 0,935 mükemmel düzeyde bir değer olarak hesaplanmıştır (Kalaycı 2009).

Araştırma verilerinden anlamlı faktörler veya değişkenler çıkarılabileceğini gösteren küresellik derecesi de (Barlett's Test of Sphericity) 8639,306 olarak hesaplanmış ve elde edilen bu değer 0,000 düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Faktör analizi sonucu elde edilen 6 faktörün toplam varyansı açıklama oranı %78 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik stratejiler, Ekoturizmin yöre halkına katkıları, Ekoturizmin önündeki engeller, Ekoturist-yerel halk etkileşimi, Ekoturizmin yöre halkı yaşam biçimine olumsuz etkileri, Ekoturizm kaynakları, isimleri ile bu faktörler adlandırılmıştır.

Faktörleri oluşturan maddelerin ilişkin oldukları faktörlerle ne ölçüde ilişkili olduklarının belirlenmesi amacı ile 6 faktör altında toplanan değişkenlere ayrı ayrı güvenilirlik analizleri uygulanmıştır. Analizler sonucunda, Cronbach alfa değerinin her faktör için yapılan güvenilirlik analizlerinde; $0,60 \leq \alpha < 0,80$ değerinde bulunarak, güvenli bir ölçek olduğu ispatlanmıştır (Kalaycı, 2009).

Çizelge 7 incelendiğinde 1. faktörün özdeğeri 27,934 ve varyansı açıklama oranı %35,719'dur. Bu faktör altında 25 ifade yer almıştır. "Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik stratejiler" başlığı ile adlandırılmıştır. Ekoturizm planlaması sürecinde, yerel halk, kamu ve yerel kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör birlikte karar almalıdır, turizm acentalarının faaliyetlerini arttırmaları özendirilmelidir, ekoturizmin gelişmesini destekleyici maddi kaynakların yaratılması gerekmektedir, ekoturizm faaliyetleri içerisinde yer alacak tüm birimler arasında eşgüdüm sağlanmalıdır, yerel halkın ekoturizm faaliyetlerine olumlu bakması sağlanmalıdır, Bölge ekoturizm potansiyeli tespit komisyonunun kurulması gerekmektedir, Batı Karadeniz bölgesinde yerel halkın, yerel yöneticilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün yer aldığı bir yönetim birimi oluşturulmalıdır, ekoturizmin planlı bir şekilde yapılmasıyla ekonomik kazancı artırır, yapılacak bir ekoturizm uygulaması yöremize faydalı olacaktır, yöreye gelen turistlerin görüşleri alınarak yörenin eksikleri değerlendirilmelidir, yapılacak ekoturizm tesisleri için Batı Karadeniz Bölgesine özgü standartlar geliştirmek gerekmektedir.

Ekoturizm planlama çalışmalarında yerel halkın sorunları belirlenmelidir, bölge ekoturizm faaliyetlerinin kontrollü bir şekilde yapılması gerekmektedir, önceden düzenlenmiş, çekici tur paketlerinin oluşturulması ekoturistlerin talebini artırır, pazarlama ve tanıtım çalışmaları yapması yörede ekoturizmi geliştirir, ekoturizm etkinliklerinin çeşitlendirilmesi (Kayak, binicilik, kuş gözlemi, bitki gözlemi vb.) turistlerin yöreye talebini artırır, doğa ile uyumlu turistik tesislerin yapılması ekoturizmi geliştirir, ekoturizm etkinliklerinde ürün-hizmet çeşitliliği bölgede ekoturizmi geliştirir, ekoturizm envanteri oluşturulması, turizm kaynaklarının korunmasını kolaylaştırır, ekoturizm planlamasına katkı sağlamak amacıyla konferans, bilgilendirme toplantıları ve eğitim çalışmaları yapılmalıdır, yöreye özgü el sanatlarına yönelik ürünlerin kaliteli üretilmesi ekoturizmi geliştirir, doğayı koruma konusunda gelen ekoturistlerin bilinçlendirilmesi yörede ekoturizmi geliştirir,

ekoturizm sektöründe çalışan personelin bilinçlendirilmesi turistlerin bölgeye talebini arttırır, Çevre kalitesi ve koruma konularında eko turistler için eğitsel fırsatların yaratılması yöreye talebi arttırır, önermeleri “Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik stratejiler” başlığı ile adlandırılmıştır.

Çizelge 7 incelendiğinde 2. faktörün özdeğeri 4,103 ve varyansı açıklama oranı %14,43’tür. Bu faktör altında 8 ifade yer almıştır. Ekoturizm yöre halkının yaşam koşullarını iyileştirir, Ekoturizm yöre halkı için iş imkânları sağlar, ekoturizm yöre halkı ve turistler arasında dostlukların gelişmesini sağlar, ekoturizm yöreye yapılan yatırımları olumlu etkiler, ekoturizm yöredeki işletmelere ekonomik kazanç sağlar, ekoturizm, turistler ve yöre insanı arasında dostluklar gelişmesini sağlar, ekoturizm yöre halkının yaşam biçimini olumlu etkiler, ekoturizm yapılan alanda altyapı ve üst yapı gelişir önermeleri “Ekoturizmin yöre halkına katkıları” başlığı ile adlandırılmıştır.

Çizelge 7’de 3. Faktörün özdeğeri 3,038 ve varyansı açıklama oranı %11,143’tür. Bu faktör altında 9 ifade yer almıştır. Yerel halk turizmin dini inançlarına ters olduğunu düşünmektedir, Yerel halk turistlerin kültürel yapıya, geleneklerine zarar vereceğini düşünmektedir, Yerel halk yöresel ürün satışı, taşımacılık, pansiyonculuk, hediyelik eşya satışı gibi faaliyetlerde bulunmak istememektedir, Yerel halk turistlerin doğal çevreye zarar vereceğini düşünmektedir önermeleri “Ekoturizmin Önündeki Engeller” olarak adlandırılmıştır.

Çizelge 7’de belirtildiği üzere 4. faktörün öz değeri 1,965 ve varyansı açıklama oranı %6,876’dır. Bu faktör altında 4 ifade yer almıştır. Yerel halk turizmin dini inançlarına ters olduğunu düşünmektedir, Yerel halk turistlerin kültürel yapıya, geleneklerine zarar vereceğini düşünmektedir, Yerel halk yöresel ürün satışı, taşımacılık, pansiyonculuk, hediyelik eşya satışı gibi faaliyetlerde bulunmak istememektedir.

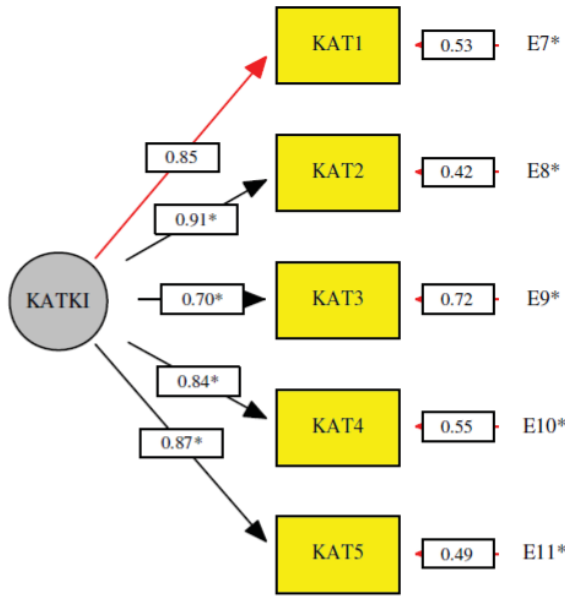
Yerel halk turistlerin doğal çevreye zarar vereceğini düşünmektedir önermeleri “Ekoturist-yerel halk etkileşimi” başlığı ile adlandırılmıştır.

Çizelge 7’ye göre, 5. faktörün öz değeri 1.537 ve varyansı açıklama oranı %5,146’dır. Bu faktör altında 3 ifade yer almıştır. Ekoturizm yöre halkının kılık-kıyafet alışkanlıklarında olumsuz değişiklikler yaratmaktadır, turistler yöre halkının yaşam biçimini olumsuz etkiler, ekoturizm yöre halkının yeme-içme alışkanlıklarında olumsuz değişikliğe neden olmaktadır önermeleri “Ekoturizmin yöre halkı yaşam biçimine olumsuz etkileri” başlığıyla adlandırılmıştır.

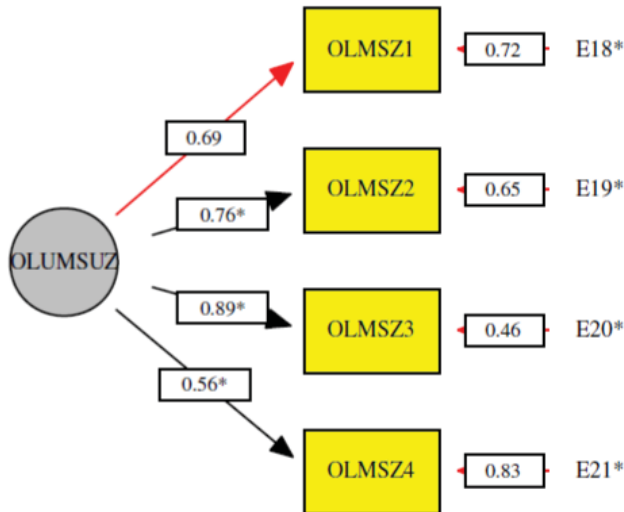
Çizelge 7 incelendiğinde 6. Faktörün öz değeri 1,141 ve varyansı açıklama oranı %4,608’dir. Bu faktör altında 2 ifade yer almıştır. Ekoturizm kaynakları çevresinde turistler

için yeterli güvenlik önlemleri vardır, Yörede yer alan ekoturizm kaynaklarının iyi bir algısı vardır önermeleri “Ekoturizm kaynakları” başlığı ile adlandırılmıştır.

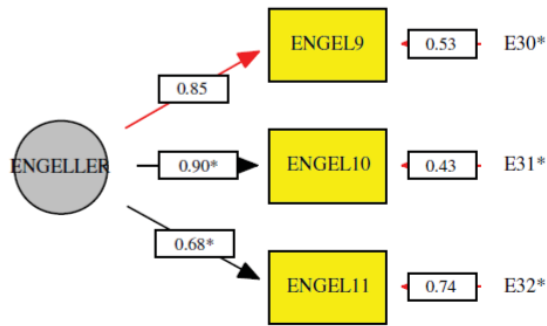
Faktör analizi ile temel bileşenleri belirlenen faktörler ve bu faktörlere ait olan maddeler ile yapısal eşitlik modellemesi (YEM)’nde yer alan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmasına geçilmiştir. Uygulamada faktör analizi ile 6 faktör elde edilmesine rağmen YEM’de model uygunluk değerlerini düşüren örtük (latent) değişkenler modelden çıkarılmıştır. DFA sonuçları Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5’te verilmiştir. Böylece DFA ile 5 faktörün istatistiksel olarak doğrulanması sağlanmıştır.

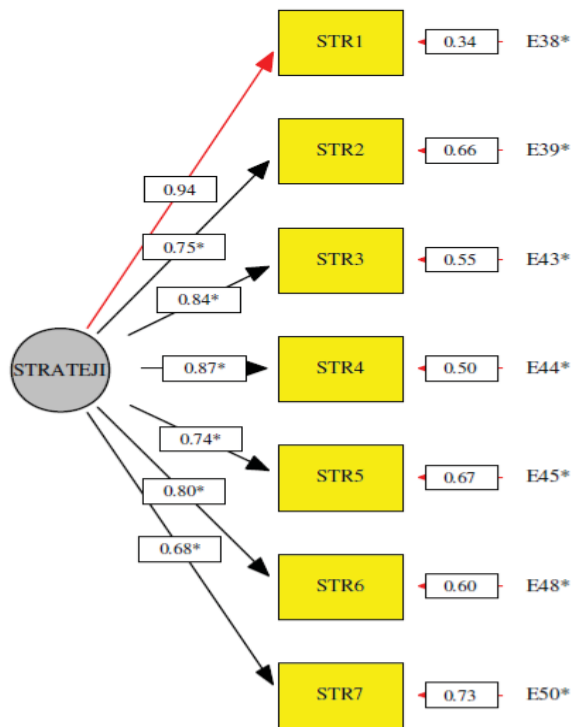
Şekil 2. “Ekoturizmin Yöre Halkına Katkıları” faktörüne ilişkin DFA sonuçları

Şekil 3. “Ekoturizmin Yöre Halkı Yaşam Biçimine Olumsuz Etkileri” faktörüne ilişkin DFA sonuçları

Şekil 4. “Ekoturizmin Önündeki Engeller” faktörüne ilişkin DFA sonuçları.

Şekil 5. “Ekoturizmin Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler” Faktörüne İlişkin DFA Sonuçları

Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5’te elde edilen YEM modelleri bütün olarak değerlendirildiğinde, modelde yer alan tüm faktör yüklerinin 0.50’nin üzerinde açıklayıcılığa sahip olduğu görülmektedir. Modellerde yer alan değişkenlerin her bir modelde 3 ve üzerinde olması modellerin gücünü göstermektedir. Tüm YEM modellerinde hata terimlerinin model dışında bırakılabilmesi ile tanımlaması yapılan faktör isimleri ve bunları açıkladığı düşünülen değişkenlerin birbirleri ile uyumluğunu gösteren indekslerin değerlerinin yüksek olması sağlanmıştır.

4. Tartışma

Günümüzde yerel topluluklarla ve diğer paydaşlarla etkin bir yönetim ortaklığının geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır (Güneş, 2011). Ancak Batı Karadeniz bölgesinde

ekoturizm potansiyelinin tanıtım sürecinde yerel paydaşların ve diğer tüm paydaşların katkıları henüz istenilen düzeyde bulunmamaktadır. Çalışma alanında ekoturizm ürünlerini ve hizmetlerini geliştirme potansiyeli bulunan ya da ekoturizmin gelişmesine etki edebilecek olan çok sayıda paydaş bulunmaktadır. Ekoturizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ekoturizm faaliyetleri ile ilgili tüm paydaşların görüşlerinin belirlenmesi başarılı bir planlama çalışmasının ilk adımını oluşturmaktadır.

Ankete katılan paydaşların görüşleri genel bir ifade ile şu şekilde özetlenebilir: Batı Karadeniz bölgesindeki ekoturizm faaliyetleri konusunda yerel halkın olumlu bir bakış açısı içerisinde olduğu görülmektedir. Ancak yerel halkın ekoturizmin gelir getirici yönü hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını, çalışma alanına ilişkin yeterli tanıtım ve pazarlama çalışmaları olmadığı ayrıca alanda alt ve üst yapı eksikliklerinin bulunduğu, tüm bu engellerin aşılması konusunda ise ekoturizm faaliyetlerinde yer alabilecek tüm paydaşlar arasında koordinasyon kurulması gerektiğini düşünmektedirler.

Paydaşlar ile yapılan görüşmeler sonucunda, ekoturizm planlaması konusunda paydaşlar arasında eşgüdüm eksikliği bulunduğu tespit edilmiştir. Valilikler ve Bölge Kalkınma ajansları tarafından işbirliği ile düzenlenen ekoturizm amaçlı toplantılar ve raporlardan pek çok paydaşın bilgisinin olmadığı belirlenmiştir. Yörede ekoturizmin geliştirilmesi için farklı paydaşlar farklı uygulama alanlarını önermektedirler.

Batı Karadeniz Bölgesinde ekoturizm olanaklarına yönelik yapılan değerlendirme kapsamında; alanda doğal peyzaj elemanları varlığı, iklimsel konfor özelliklerine sahip olması, kültürel çeşitliliğin bulunması ve son zamanlarda artan turistik talep dikkati çekmektedir. Ancak olumsuz yönlerde mevcuttur. Olumsuz özelliklerden en önemlileri kamu kurumları ve yerel yönetimler arasında eşgüdüm eksikliği bulunması ve kontrolsüz yapılan/yapılacak faaliyetler sonucunda doğal ve kültürel kimlikte bozulmaların yaşanabilecek olmasıdır.

Planlama ve yönetim ekoturizmin en önemli kısımlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Yeni ve ark. (2013) Zonguldak Doğa Turizm Master Planı içerisinde “İl Doğa Turizmi Yürütme ve Danışma Kurulu” başlığı altında, öngördükleri örgüt şekli ile değerlendirilmesi önerilmektedir.

Aksu (2011)'e göre; Ekoturizm yapılan alanların statüleri farklı (tarım alanları, ormanlar, korunan alanlar, doğal ve tarihi sitler vb.) olup bu statüler üzerinde yetki kullanan kurumlar da farklıdır. Benzer nitelikteki alanlarda (milli park, doğal sit, ÖÇK alanları) farklı kurumlar söz sahibidir. Farklı kurumların yetki kullandığı farklı statüdeki alanlardaki ekoturizm uygulamalarına yönelik kurallar belirlenmelidir. Var olan durumda ekoturizmin

ağırlıklı olarak yapıldığı alanlarda her kurumun, kendi alanı ile ilgili olarak ekoturizm kurallarını belirlemesi gereklidir. Yerel düzeyde ise çalışma alanı içerisinde ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde; fiziksel, ekolojik ve görsel taşıma kapasiteleri aşılmaması ve kullanımın sınırlandırılması, doğayı ve kültürel yapıyı koruyan kamu duyarlılığı geliştirmek ön koşuldur.

Etkinliklerin planlanmasında hayvan ve bitkilerin dönemsel duyarlılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Batı Karadeniz bölgesinde yoğun kullanılan ekoturizm alanlarından öncelikli olarak başlayarak, tüm ekoturizm alanlarını içeren bir ağ kurulmalı, bu alanların izlenmesi yapılmalı ve bu ağ sistemi düzenli olarak güncellenmelidir.

Batı Karadeniz bölgesinde ekoturizm potansiyelinin yüksek olduğu alanlar çoğunlukla duyarlı orman ve sulak alan ekosistemleri gibi hassas ekosistemler olup, kitle turizminde yapılan hataların bu alanlarda yapılmasının sonuçları çok ağır olabilecektir. Bu nedenle izleme ve denetleme mekanizmasının aktif olarak kullanılması gerekmektedir.

Ayrıca Kırsal kalkınma ile ilgili çalışma yapan kurumların ekoturizm konusundaki yatırımlara yeterli bütçe ayırması sağlanmalıdır. Kırsal Kalkınma Genel Müdürlüğü, ORKÖY, ORKOOP, Vakıflar Genel Müdürlüğü, ekonomik anlamda destek sağlamalı, bu konuda bütçe kalemleri oluşturulmalıdır. Bölgesel ölçekte ise Kalkınma Ajanslarının stratejilerinde ve öncelikli konuları arasında ekoturizme yer verilmelidir (Gümüş ve ark., 2012; Aksu, 2011). Yerel halkın ve STK'ların katılımcı ekoturizm planlanmasında yer almalarını sağlayacak uygulama ve düzenlemeler geliştirilmelidir.

Batı Karadeniz Bölgesi için yapılan katılımcı ekoturizm planlaması ve paydaş görüşlerine ilişkin değerlendirmelerin, ekoturizmde yerel potansiyelin değerlendirilmesi, yöre halkının yerinde kalkındırılması ve nesiller arası adaletin sağlanabilmesinde, doğal ve kültürel değerlerin korunması konularında farkındalık yaratması beklenmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Yapılan değerlendirmeler ışığında sonuçlar ve öneriler şu şekilde belirtilmektedir;

Ekoturizm potansiyelinin belirlenmesine yönelik olarak ekolojik temelli planlama analizleri yapılmalı, kültürel ve sosyal veriler de değerlendirilerek ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleşeceği alanlara yönelik yer seçimleri yapılmalıdır. Sosyal değerlendirmeler mutlaka katılımcı bir anlayışla ekoturizm ile ilgili tüm gruplarını içermelidir. Paydaşlar arasında yer alan tur düzenleyicileri, seyahat acentaları, doğa turizm derneklerinin ve alandaki kültürel derneklerin turist gelmesinde oynadıkları rol dikkate alınmalıdır.

Ekoturizm faaliyetlerinde gerçekleştirilecek çeşitli rekreasyonel aktivitelere yönelik uygun yer seçimleri yapılmalı, bu aktiviteleri yönlendiren dernekler, organizasyonlar, spor kulüpleri de bu sürece dahil edilerek, her bir aktivite için yer seçimleri doğa koruma odaklı ve katılımcı anlayışla yürütülmelidir.

Ekoturizm faaliyetleri öncesinde başlatılan katılımcı süreç, ekoturizm faaliyetleri sonrasında da devam ettirilmeli, ekoturizm aktiviteleri gerçekleştirilen alanlarda, belirlenecek periyodik süreçlerde; ekolojik, kültürel ve ekonomik değişimler izlenmelidir. İzleme sonrası yapılacak müdahaleler yine katılımcı bir çerçevede karar alınarak uygulanmalıdır.

Ekoturizm uygulamaları sonrasında farklı bir paydaş grubu olarak turistler ve ziyaretçiler de katılım sürecine dahil edilerek, değerlendirme ve önerileri dikkate alınmalıdır.

Batı Karadeniz Bölgesinde yöre halkına örnek teşkil edilecek iyi uygulama örnekleri belirlenmeli ve geliştirilmeli, tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmalıdır. Farklı zamanlar, farklı ziyaretçi profillerine göre ekoturizm aktivite seçenekleri çeşitlendirilmelidir.

Çalışma kapsamında yapılan analizler ve oluşturulan yapısal modeller; bir taraftan bölgesel ölçekte ekoturizmin işleyişini ortaya koyarken, diğer taraftan da ilgi gruplarının algı ve tutumlarını belirlemiş, aynı zamanda ekoturizmin farklı boyutlarıyla incelenmesine olanak sağlamıştır. Ekoturizme ilişkin elde edilen algı modelleri ülke ölçeğinde genişletilerek uygulanabileceği gibi, alt ölçekte de uygulanabilmesi mümkündür.

Teşekkür

Bu çalışma Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü BAP-2015.02.01.307 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Kaynaklar

- Aksu C. 2011. Sürdürülebilir kalkınma ve çevre, Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Altunışık R., Coşkun R., Bayraktaroğlu S., Yıldırım E. 2017. Sosyal bilimlere araştırma yöntemleri, (9. Baskı) Sakarya Kitapevi, Sakarya.
- Baş T. 2010. Anket: Anket nasıl hazırlanır? Anket nasıl uygulanır? Anket nasıl değerlendirilir?, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Bentler P. M. 2006. EQS 6 structural equations program manual, Multivariate Software Inc., Encino, CA.
- Bollen K. A. 1989. Structural equations with latent variables, Wiley, New York, USA.

- Byrne B. M. 2010. Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming, Routledge Taylor & Francis Group, New York, USA.
- Chambers R. 2002. Participatory Workshops, Earthscan Publications, London.
- Çelik H. E., Yılmaz V. 2013. LISREL 9.1 ile yapısal eşitlik modellemesi: Temel kavramlar - uygulamalar - programlama, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Dorobantu M. R., Nistoreanu P. 2012. Rural tourism and ecotourism – the main priorities in sustainable development orientations of rural local communities in Romania. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, Vol. XV, Issue 1/2012 259-266.
- Hoyle R. H. 2012. Handbook of structural equation modeling, The Guilford Press, United States of America.
- Hu L.T., Bentler P. M. 1999. Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives, *Structural Equation Modeling-a Multidisciplinary Journal*, 1070-5511, 10.1080/10705519909540118, 6 (1) 1-55.
- Hu L.T., Bentler P. M. 1998. Fit Indices in Covariance Structure Modeling: Sensitivity to Underparameterized Model Misspecification, *Psychological Methods*, 1082-989X, DOI:10.1037//1082-989x.3.4.424, 3 (4) 424-453.
- Gültekin P., Gültekin, Y. S., Uzun O. 2013. Düzce Uğursuyu ve aksu havzalarında katılımcı ekoturizm algı ölçeğinin geliştirilmesi, V. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Adana.
- Gültekin P., Uzun O., Gültekin Y. S. 2017. Ecotourism governance in basin scale: An example of Western Blacksea basin, ST. Kliment Ohridski University Press. Basım sayısı: 1, Sayfa Sayısı 725, ISBN: 978-954-07-4338-7.
- Gültekin P., Şenik B. 2018. The Role of ecotourism in the preservation and development of rural identity: The example of Düzce Köprübaşı Ömer Efendi village. Science, Ecology and Engineering Research in the Globalizing World, ISBN 978-954-07-4526-8. ST. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 177-193.
- Gültekin Y. S. 2016. Türkiye’de dikili ağaç satışı konusunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ile ilgi gruplarının modellenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi*, ISSN:1304-0278. Kış-2016 Cilt:15 Sayı:56 (153-168).
- Gümüş M., Dinç A., Ünüvar O. 2012. Karaman turizminin çeşitlendirilmesine yönelik ekoturizm eylem planı projesi, TR52-12-TD02 Teknik destek programı, T.C. orman ve su işleri bakanlığı, 8. bölge müdürlüğü, Karaman Şube Müdürlüğü, Karaman.
- Güneş G. 2011. Korunan alanların yönetiminde yeni bir yaklaşım: katılımcı yönetim planları, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, No 1.

- Kalaycı Ş. 2009. SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kiper T., Uzun O., Özdemir G., Üstüntopal T. 2016. Orman köylerinde ekoturizm planlama sürecinde turistlerin rolü: Kıyıköy örneği, *Düzce Üniversitesi Ormancılık Dergisi*, 2(2) 94-107.
- Kline R. B. 2011. Principles and practices of structural equation modeling, The Guilford Press, New York, USA.
- Muthén L. K., Muthén B. O. 2002. How to use a monte carlo study to decide on sample size and determine power, *Structural Equation Modeling*, 1070-5511, 9 (4) 599-620.
- Özdamar K. 2004. Paket programlar ile istatistiksel veri analizi (çok değişkenli analizler), Kaan Kitapevi, Eskişehir.
- Sekaran U. 2006. Research methods for business: A skill building approach, John Wiley & Sons.
- TIES 2006. Ties Global ecotourism fact sheet, International Ecotourism Society.
- Türker N., Çetinkaya A. 2009. Batı Karadeniz bölümü ekoturizm potansiyeli, Detay Yayıncılık.
- Wolf E. J., Harrington K. M., Clark S. L., Miller M. W. 2013. Sample size requirements for structural equation models: An evaluation of power, bias, and solution propriety, *Educational and Psychological Measurement*, 0013-1644, 10.1177/0013164413495237, 76 (6) 913-934.
- Yeni E., Güneş G., Akkiprik A., Bozkurt E., Menteş İ. 2007. Türkiye'deki korunan alanlarda sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak turizme stratejik yaklaşım Kastamonu-Bartın Küre Dağları milli parkı sürdürülebilir turizm gelişim taslak stratejisi 2007–2013, Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi.
- Yılmaz V., Çelik H. E. 2005. Bankacılık sektöründe müşteri memnuniyeti ve bankaya bağlılık arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modelleriyle araştırılması. VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 26-27 Mayıs 2005, İstanbul.
- Yılmaz V., Çelik H. E. 2009. Lisrel ile Yapısal eşitlik modellemesi – I, Pegem Akademi, s.186.